

Babilonski stolp, upodobljen v nemškem srednjeveškem rokopisu: Rudolf <von Ems> / Jansen Enikel, Jans: Weltchronik in Versen - Mischhandschrift aus Christ-herre-Chronik. [S. 1.], ok. 1370. Bayerische Staatsbibliothek, Cgm 5

Vir: <http://daten.digitale-sammlungen.de>

BABILONSKI STOLP

Vsa zemlja je imela en sam jezik in isto govorico. Ko so odšli od vzhoda, so našli ravnino v senaarski deželi in se tam naselili. Tedaj so rekli drug drugemu: »Dajte, delajmo opeko in jo žgimo v ognju!« Opeka jim je služila za kamen in zemeljska smola za malto. Potem so rekli: »Dajte, sezidajmo si mesto in stolp z vrhom do neba in si naredimo ime, da se ne razkropimo po vsej zemlji!« Gospod pa je stopil dol, da bi videl mesto in stolp, ki so ga postavili človeški sinovi. In rekel je Gospod: »Glej, vsi so eno ljudstvo in imajo en jezik in to je začetek njihovega početja; zdaj jih ne bo nič zadrževalo, da ne bi storili, kar koli jim pride na um. Dajmo, stopimo dol in zmešajmo tam njih jezik, zato da drug drugega govorice ne bodo razumeli!« In razkropil jih je Gospod od ondod po vsej zemlji in nehali so zidati mesto. Zato se je imenovalo njegovo ime Babel, ker je tam Gospod zmešal jezik vse zemlje in jih je od ondod Gospod razkropil po vsej zemlji.

KAZALO

PREDGOVOR	5
AFRIKANŠČINA ANITA SREBNIK	6
ANGLEŠČINA – ZGODOVINSKI RAZVOJ FRANČIŠKA TROBEVŠEK DROBNAK	9
ANGLEŠČINA – SODOBNI JEZIK DUŠAN GABROVŠEK	12
DANŠČINA SILVANA OREL KOS	15
FERŠČINA DARKO ČUDEN	18
FRIZIJŠČINA LUKA REPANŠEK	22
ISLANDŠČINA JANEZ OREŠNIK	24
JIDIŠ ARMIN EIDHERR	27

NEMŠČINA – ZGODOVINSKI RAZVOJ

ANTON JANKO

30

NEMŠČINA – SODOBNI JEZIK

STOJAN BRAČIČ

33

NIZOZEMŠČINA

ANITA SREBNIK

36

NORVEŠČINA

CHRISTIAN MOE

39

ŠVEDŠČINA

MITA GUSTINČIČ PAHOR

42

PREGOVOR

Slavisti so brez zadržkov privolili, da se letošnja publikacija, ki jo izdajamo ob sejmu akademske knjige Liber.ac, poimenuje prav tako kot lansko, ki so jo pripravili oni, s tem da smo besedo slovanske v »Slovanske filologije skozi čas« nadomestili z besedo germanske. Tako nas niso samo rešili zadrege, kakšen naslov ji nameniti, saj bi težko izbrali bolj primerne, ampak so omogočili, da s pričujočo publikacijo orišemo dvojno časovno dimenzijo obravnavane tematike: tisto, ki sega tisočletja nazaj, ko so iz indoevropskih korenin vzniknili zametki za razvoj kasnejših prajezikov različnih jezikovnih skupin, ter našo sedanjo, v kateri se z vsakoletnim sejmom trudimo nakazati rdečo nit skupnih akademskih prizadevanj in utrditi tradicionalnost te prireditve.

V naši publikaciji je kratko predstavljenih enajst germanskih jezikov: afrikanski, angleški, danski, ferski, frizijski, islandski, jidiš, nemški, nizozemski, norveški in švedski. Za nemščino in angleščino, ki sta na Filozofski fakulteti akreditirana študijska programa, sta med opisi tudi prispevka o zgodovinskem razvoju. Naše uredniško vodilo niso bila v prvi vrsti visoko zahtevna znanstvena merila, temveč želja, da na mogoče bolj poljuden način približamo posebnosti in zanimivosti omenjenih jezikov tudi tistim obiskovalcem sejma, ki se z jeziki in jezikoslovjem ne ukvarjajo poklicno. V ta namen vsakemu opisu jezika prilagamo nekaj virov, v katerih si radovednejši bralci lahko poiščejo dodatne informacije. Tudi slikovno gradivo naj bi pomagalo razvneti fantazijo in željo po nadaljnjem raziskovanju. Ustrezni prevod odlomka iz Biblije pred vsakokratno predstavitevjo posameznega germanskega jezika pa naj služi kot zgovoren dokaz za to, kako različni in vendar tudi blizu so si vsi ti jeziki. Nihče ne razume vseh, a če prebereš priliko o Babilonskem stolpu v katerem koli od njih, veš, kaj pomenijo.

Težišče pričujočega prikaza se osredinja na jezikoslovni vidik. Jezik je s svojo univerzalnostjo samostojna

akademska veda. Upamo pa si trditi, da je vendarle tudi pomožna znanstvena disciplina in obenem počelo bogatega literarnega ustvarjanja.

Znanstveni založbi Filozofske fakultete in njenemu vodji dr. Matevžu Rudolfu se zahvaljujemo za vso strokovno podporo pri izdaji te publikacije, tehničnemu uredniku Juretu Preglauu za skrbno postavitve besedil, vodji naše oddelčne knjižnice Marjani Benčina pa za smiselno ureditev slikovnega gradiva in dopolnitev nekaterih virov. Ne nazadnje gre seveda zahvala avtoricam in avtorjem za prispevke, ki so – čeprav jih je bilo potrebno skriti na predpisani obseg – upamo, še vedno dovolj zanimivi.

Stojan Bračič
Mita Gustinčič Pahor
Irena Samide

NET

RI

WAN

AFRIKANŠČINA

Anita Srebnik

DIE TORING VAN BABEL

Die hele wêreld het net een taal gepraat. Toe die mense ooswaarts getrek het, het hulle uitgekom by 'n vlakte in Sinar en daar gaan woon. Hulle het op 'n keer vir mekaar gesê: »Kom ons maak stene en ons brand hulle hard.« Hulle het toe stene in plaas van klip gebruik en asfalt in plaas van klei. Toe sê hulle: »Kom ons bou vir ons 'n stad met 'n toring waarvan die punt tot in die hemel reik en ons maak so vir ons 'n naam. Dan sal ons nie oor die hele aarde versprei nie. « Die Here het afgekom om te kyk na die stad en die toring wat die mense vir hulle gebou het, en toe sê Hy: »Hier is hulle een volk en almal het een taal. Hulle het nog maar net begin om iets te doen. Hierna sal niks wat hulle beplan vir hulle onmoontlik wees nie. Kom laat Ons afgaan en verwarring bring in hulle taal, sodat die een nie die ander verstaan nie.« Die Here het hulle toe van daar af verstrooi oor die hele aarde, en hulle het opgehou met die bou van die stad. Daarom het hulle die stad Babel genoem, want daar het die Here in die taal van die aarde verwarring gebring, en van daar af het Hy die mense oor die hele aarde verstrooi.

Nizozemska vzhodnoindijska družba, prva in največja multinacionalka 17. stoletja, ki je osvojila velik del nizozemskih kolonij, je leta 1652 ustanovila tudi kolonijo na Rtu dobre nade v današnji Republiki Južna Afrika, da bi med drugim svoje ladje, ki so plule tod mimo v Azijo, oskrbovala z vodo, hrano in drugimi potrebščinami. Mornarji na tedanjih ladjah so bili predvsem kmetje iz nizozemskih provinc Holandije in Zelandije, njihove potomce, ki so se naselili na južnoafriških obalah, pa imenujemo Buri. Njihovi dialekti 17. stoletja so postali temelj za današnjo (južno)afrikanščino, ki vsebuje še primesi jezikov francoskih in nemških kolonizatorjev, malezijskih in portugalskih sužnjev ter avtohtonih prebivalcev, a v temelju ostaja na leksikalni ravni 90–95 % izvorno nizozemski jezik, medtem ko se morfološko, skladenjsko in pravopisno razlikuje v večji meri. Zato razlike med nizozemščino in afrikanščino ne predstavljajo velike ovire v medsebojnem razumevanju, še posebej v pisni komunikaciji.

Afrikanščina se standardizira proti koncu 19. stoletja, kot uradni jezik – poleg angleščine in nizozemščine – je prvič priznana leta 1925, leta 1975 pa postane eden izmed 11 uradnih jezikov v Republiki Južna Afrika. Kot materni jezik jo govori 7 milijonov prebivalcev Republike Južna Afrika, v sosednji Namibiji je najbolj razširjeni jezik, čeprav ne uživa uradnega statusa, kot drugi in tretji jezik pa naj bi jo govorilo med 15 in 23 milijonov ljudi.

V času po drugi svetovni vojni vse do leta 1994, ko je v Južni Afriki vladal apartheid, je imela afrikanščina slabšalni prizvok kot jezik rasne segregacije. Kljub temu se njegova razširjenost in vloga po apartheidu le še utrjujeta in število govorcev rase, poleg angleščine pa je najbolj zastopan jezik v medijih, saj je pogled mlajših Južnoafričanov na afrikanščino vse manj politiziran.

V Vzhodni Kaplandiji stoji spomenik afrikanščini iz leta 1975, trije stebri pa simbolizirajo tri njegove glavne sestavine: nizozemščino, angleščino in afriške jezike.

Viri:

Vries, Jan W. de et al: *Het verhaal van een taal*. Amsterdam: Prometheus, 1995.

Vandeputte, Omer: *Nederlands. Het verhaal van een taal*. Rekkem: Ons Erfdeel, 1994.

Census 2011 – Home language. Statistics South Africa. <www.statssa.gov.za> (zadnji dostop: 22. 4. 2013)

Spomenik afrikanščini (1975), Paarl, Vzhodna Kaplandija

Vir: <http://nl.wikipedia.org>

ZG RA NG

ANGLEŠČINA – ZGODOVINSKI RAZVOJ

Frančiška
Trobevšek Drobnak

BABELES STYPEL

Wæs þa an gereord on eorþan, ond heora ealre an spræc. Hi ferdon fram eastdele oð þæt hi comon to anum felde on þam lande Sennar, ond þer wunedon. Ða cwædon hi him betwynan, »Uton wyrcean us tigelan ond ælan hi on fyre.« Witodlice hi hæfdon tigelan for stan ond tyrwan for weall-lim. Ond cwædon, »Cumað ond utan wircan us ane burh ond ænne stypel swa heahne ðæt his rof atille þa heofonan, ond uton mærsian urne namon, ær þan we beon todælede to eallum landum.«

God þa nyþer astah, þæt he gesega þa burh ond þone stypel þe Adames sunus getimbroden. God cwæð þa, »Efne þis his an fole ond gereord him ealum, ond hi ongunnon þis to wircenne; ne hi ne geswicað heora geþohta, ær þan þe hi mid worce hi gefyllan. Cumað nu eornostlice ond uton niþer astigan ond heora gereord þer towendon, þæt heora nan ne tocnawe his nextan stemne.«

Ond God þa hi todælde swa of þære stowe to eallum landum, ond hi geswicon to wyrcenne þa buruh. Ond for þi wæs seo burh gehaten Babel, for þan þe ðær wæs todæled þæt gereord ealre eorþan. God þa hi sende þanon ofer bradnesse ealra eorðan.¹

¹ Jezik: stara angleščina. Vir: The Old English Version of the Heptateuch, Ælfric's Treatise on the Old and New Testament and his Preface to Genesis (c. 955 – c. 1010). Ur. S. J. Crawford. London: Early English Text Society/Humphrey Milford, OUP, 1922. Dostopno na: <http://wordhord.org/nasb>.

Angleščina je zahodnogermanski jezik, ki se je razvil iz narečij plemen Anglov, Sasov in Jutov. Ti so po lastnem izročilu v 5. stoletju keltske prebivalce britanskega otoka potisnili na sever in zahod, sami pa poselili njegove najrodovitnejše dele. Stara angleščina, imenovana tudi anglosaščina, je svoj prvi književni vrhunec dosegla že v 9. stoletju, nemalo po zaslugi kralja Alfreda, močnega podpornika pisanja in izobraževanja v domačem jeziku.

Najbolj dramatično spremembo je angleščina doživela po normanski invaziji leta 1066. Francosko govoreči Anglonormani so za več stoletij zavzeli vse pomembne položaje v državi in cerkvi, angleščino pa potisnili v vlogo govornice nižjih slojev. Podrejeni status, prekinjena pisna tradicija in potreba po dvojezičnem sporazumevanju med pripadniki različnih slojev so angleščino popolnoma preoblikovali. Germansko besedišče so izpodrinile besede francoskega izvora, slovnična obrazila so se umaknila opisnim zgradbam, samostalniške in glagolske paradigme so se poenotile in spreprostile. Ponovni vzpon angleščine se je pričel v 13. stoletju, ko je anglonormansko plemstvo prihajalo v vedno hujše spore s francoskim kraljem. Sovražnosti so dosegle vrhunec v stoletni vojni med obema državama, uporaba angleščine pa se je kot simbol lojalnosti angleški kroni utrdila tudi med višjimi sloji. Epidemija kuge, ki je sredi 14. stoletja zdesetkala prebivalstvo in s tem okrepila položaj nižjih slojev, je le še pospešila povratek angleščine v urade, cerkve, sodišča in končno tudi v parlament in na dvor.

Z deli Geoffreya Chaucerja (1343–1400) in s prvim prevodom celotne Biblije Johna Wycliffa (1382) pa je angleščina doživela popolno rehabilitacijo tudi kot jezik književnega ustvarjanja.

Po letu 1500 je angleščina ohranila svojo slovnično zgradbo in pisno podobo, glasovno pa se je močno spremenila, tako da je danes le stežka določiti odnos med zapisom in izgovorom besed. Knjižna (britanska) angleščina temelji na narečjih s širšega območja Londona, k čemur je veliko prispeval avtorizirani prevod Biblije iz leta 1611. Dokončno

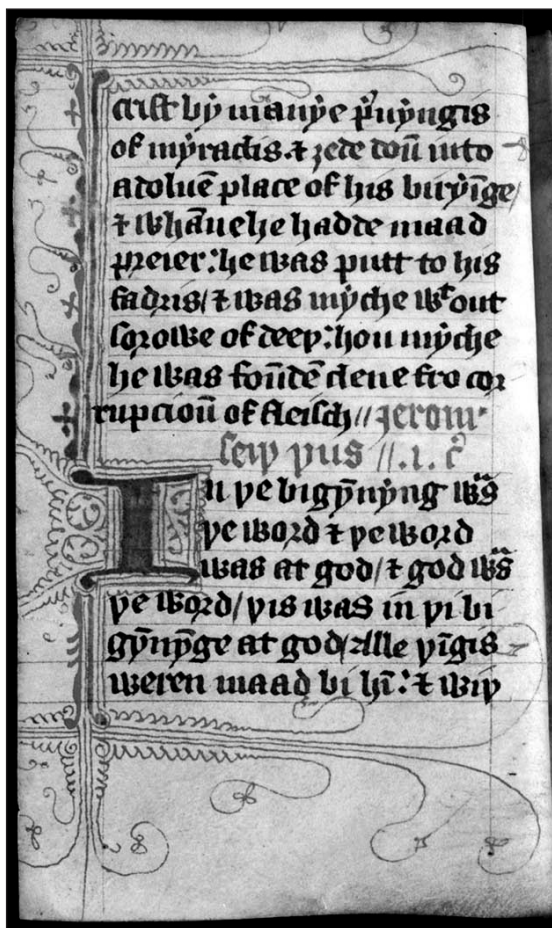
standardno podobo je angleščina dobila z enojezičnim slovarjem dr. Samuela Johnsona iz leta 1755.

Poleg britanske ima angleščina tudi ameriško knjižno obliko. Ta je plod zavestnih prizadevanj Američanov, da bi bil njihov jezik veren odraz nove in boljše družbe, ki so jo ustvarili z osvoboditvijo izpod britanske oblasti. Temelje ameriške knjižne angleščine je postavil Noah Webster, ko je za potrebe ameriških šol napisal berilo, pravopisni priročnik in slovnico, leta 1828 pa natisnil tudi slovar ameriške angleščine (»An American Dictionary of the English Language«) s 75.000 gesli.

Viri:

Hogg, Richard M. / Denison, David: *A History of the English Language*. Cambridge: Cambridge University Press, 2006.

Mugglestone, Linda (ur.): *The Oxford History of English*. Oxford: Oxford University Press, 2008.

Začetna stran iz Evangelija po Janezu iz srednjeangleškega prevoda Biblije (t. i. Wycliffova Biblija, ok. 1382-1395)

Vir: <http://en.wikipedia.org>

And whan I sawgh he wolde never fine
 To reden on this cursed book al night,
 Al sodeinly thre leves have I plight
 Out of his book right as he redde, and eke
 I with my fist so took him on the cheeke
 That in oure fir he fil bakward adown.
 And up he sterte as dooth a wood seon
 And with his fist he smoot me on the heed
 That in the floor I lay as I were seed.
 And whan he swagh how stille that I lay,
 He was agast, and wolde have fled his way,
 Till atte laste out of my swough I braide:
 "O hastou slain me, false thief?" I saide,
 "And for my land thus hastou mordred me?
 Er I be seed pit wol I kisse thee."

Prvi stih Prologa h Kanterburškim zgodbam (The Canterbury Tales) Geoffreya Chaucerja s konca 14. st.

Vir: <http://www.englishclub.com>

OD

PL

NIA

ANGLEŠČINA - SODOBNI JEZIK

Dušan Gabrovšek

THE TOWER OF BABEL

And the whole earth was of one language, and of one speech. And it came to pass, as they journeyed from the east, that they found a plain in the land of Shinar; and they dwelt there. And they said one to another, Go to, let us make brick, and burn them throughly. And they had brick for stone, and slime had they for mortar. And they said, Go to, let us build us a city and a tower, whose top may reach unto heaven; and let us make us a name, lest we be scattered abroad upon the face of the whole earth. And the LORD came down to see the city and the tower, which the children of men builded. And the LORD said, Behold, the people is one, and they have all one language; and this they begin to do: and now nothing will be restrained from them, which they have imagined to do. Go to, let us go down, and there confound their language, that they may not understand one another's speech. So the LORD scattered them abroad from thence upon the face of all the earth: and they left off to build the city. Therefore is the name of it called Babel; because the LORD did there confound the language of all the earth: and from thence did the LORD scatter them abroad upon the face of all the earth.

Angleščina je germanski jezik. S stališča strukture spada med analitične jezike, ki v nasprotju s sintetičnimi (med slednjimi je tudi slovenščina) slovničnih odnosov ne izražajo z obrazili, ampak predvsem z vrstnim redom besed. Ta je tog; angleščina je zato znana kot *SVO* jezik (*subject – verb – object* ['osebek – glagol – predmet']). Danes ima malo obrazil (-s, -ing ter -ed pri glagolih; množinski -s in saški rodilnik {'s} pri samostalnikih; -er in -est pri stopnjevanju krajših pridevnikov). S stališča idiomatike, frazeologije in ogromnega besedišča pa je zelo zahtevna. Enako velja za pravopis, izgovarjavo, glagolske čase, sestavljene glagole (n.pr. *catch up with*), večpomenskost, podobne besede z različnimi pomeni (n.pr. *deduce* in *deduct*), rabo ene besede v različnih slovničnih oblikah (n.pr. *round* je lahko samostalnik, glagol, pridevnik, prislov ali predlog), sorodne besede, ki v angleščini pomenijo nekaj drugega kot v večini drugih jezikov, v katerih se pojavljajo (n.pr. *actual* v angleščini ne pomeni tega, kar pomeni v nemščini, danščini, španščini, italijanščini, slovenščini itd.) in za obstoj več nacionalnih različic angleškega jezika (britanska, irska, ameriška, kanadska, avstralska itd.)

O angleščini govorimo tudi dvojezično oz. protistavno (angleščina kot drugi ali tuji jezik), v zadnjem času pa postaja vplivna angleščina kot *lingua franca*; tu gre za mnenje, naj angleščino, ki jo za medsebojno sporazumevanje uporabljajo nematerni govorniki (takih je po nekaterih ocenah kar okoli milijarde), obravnavamo kot posebno različico, ne pa kot posnemanje maternih govorcev angleščine. Razvila se je tudi praktična ideja o »parcialnem« znanju angleščine, ki »sliši« na ime ESP (*English for specific purposes*), ki pomeni pridobivanje znanja angleščine le na nekem področju oz. v dani stroki (n.pr. za hotelirje, turizem, poslovno komuniciranje, medicino itd.).

Angleščino po številu maternih govorcev (okoli 340 milijonov) sicer daleč prekaša mandarinska kitajščina (okoli 850 milijonov), vendar pa je danes najvažnejši svetovni jezik. Glavni razlog za to je njena izredna geografska razširjenost, ki je posledica intenzivne britanske kolonialne širitve

pa tudi trgovsko-poslovnih potreb, zaradi katerih se je jezik, ki je prvotno »domoval« na britanskem otočju, razširil na Severno Ameriko, Avstralijo in Novo Zelandijo, dele Afrike, Indijo in številne druge nekdanje britanske kolonije. Zato se danes angleščine učijo kot prvega tujega jezika v številnih državah po celem svetu. Po nekaterih ocenah zna vsaj malo angleško vsak tretji ali četrti prebivalec na Zemlji. Angleščina je tudi uradni jezik v zračnem in vodnem prometu, glavni jezik znanosti, tehnologije, računalništva in trgovine; nepogrešljiva je v izobraževanju ter mednarodnih pogajanjih. Zato njeno današnje razvojno fazo imenujemo tudi *Global English* ali *World English* ('svetovna angleščina'), jezikosloveci pa se intenzivno ukvarjajo z analizo številnih anglizmov v raznih jezikih.

Pri poučevanju izgovarjave so vrsto let uporabljali standardni britanski model (t. i. *RP* [*Received Pronunciation*, 'sprejeta izgovarjava']), ki pa mu konkurira standardna ameriška angleščina (t.im. *General American* ali *Network Standard*). Ameriška angleščina je sicer nastala v 17. stoletju in se loči od britanske predvsem na področjih izgovarjave, pravopisa, besedišča in idiomatike, manj pa slovnice.

Viri:

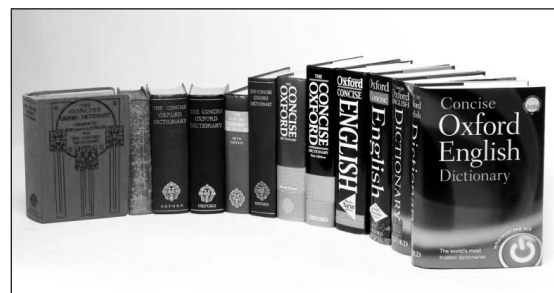
- Crystal, David: *The Cambridge Encyclopedia of the English Language*. 2. izdaja. Cambridge: Cambridge University Press, 2003.
- McArthur, Tom (ur.): *The Oxford Companion to the English Language*. Oxford: Oxford University Press, 1992.
- Svartvik, Jan / Leech, Geoffrey: *English: One Tongue, Many Voices*. Basingstoke, Hants: Palgrave Macmillan, 2006.

A
COMPREHENSIVE
GRAMMAR
OF THE
ENGLISH
LANGUAGE

Randolph Quirk
Sidney Greenbaum
Geoffrey Leech
Jan Svartvik

Index by David Crystal

Longman
London and New York

Concise Oxford English Dictionary je eden temeljnih slovarjev sodobne angleščine. 2011 je izšla 12. izdaja ob 100-letnici 1. izdaje (The Concise Oxford Dictionary of Current English, 1911), ki sta jo zasnovala brata H. W. in F. G. Fowler.

Vir: <http://oxforddictionaries.com>

Obsežna angleška deskriptivna slovnica iz l. 1985

DANŠČINA

Silvana Orel Kos

D
A

I
N
A

BABELSTÅRNET

Hele jorden havde samme sprog og samme tungemål. Da de brød op mod øst, stødte de på en dal i landet Sinear, hvor de slog sig ned. De sagde til hinanden: »Kom, lad os stryge teglsten og brænde dem hårde!« De brugte tegl som sten og asfalt som mørtel. Så sagde de: »Lad os bygge en by med et tårn, som når op til himlen, og skabe os et navn, for at vi ikke skal blive spredt ud over hele jorden.« Herren steg ned for at se byen og tårnet, som menneskene byggede. Så sagde Herren: »Se, de er ét folk med samme sprog. Når de begynder at handle sådan, vil intet af det, de planlægger, være umuligt for dem. Lad os stige derned og forvirre deres sprog, så de ikke forstår hinanden.« Så spredte Herren dem derfra ud over hele jorden, så de måtte holde op med at bygge byen. Derfor hedder den Babel, for dér forvirrede Herren sproget på hele jorden, og derfra spredte Herren menneskene ud over hele jorden.

Danščina spada v skupino severnogermanskih jezikov. Ti so se v 8. stoletju, v času Vikingov, razvili v staro nordijsko, iz katere sta se izoblikovala stari zahodnonordijski in vzhodnonordijski dialekt, kamor spada tudi danščina. Iz tistih časov so ohranjeni zapisi v runski abecedi. Prvi primer danske literature je *Gesta Danorum*, zgodovina Dancev v šestnajstih knjigah, ki jo je v drugi polovici 12. stoletja zapisal danski zgodovinar Saxo Grammaticus. Leta 1514 je bil objavljen prevod dela v danščino, s čimer so bili postavljeni temelji danskega knjižnega jezika. V času srednjega veka je na razvoj danščine znatno vplivala nizka nemščina, v 17. stoletju pa je dansko besedišče zaznamoval priliv iz francoščine. Danščina je bila uradni jezik Norveške do približno leta 1830 in Islandije do leta 1944, še vedno pa je uradni jezik na Grenlandiji in Ferskih otokih. Danščino govori okrog šest milijonov ljudi.

Danščina in norveščina uporabljata posebne črkovne znake: æ, ø in å. Do pravopisne reforme leta 1948 je danščina uporabljala še velike začetnice za samostalnike, ki jih pozna tudi še nemščina. Takrat je tudi končno zamenjala dvojini *aa* s posebno črko *å*, ki je bila v rabi že v drugih skandinavskih jezikih. Daljši zapis je ostal v starih lastnih imenih, npr. Kierkegaard, ali v toponimih, ki sicer s pravopisno normo iz leta 1948 dopuščajo oba zapisa.

Danščino je lažje razumeti v pisnem zapisu kot govorjeni besedi; je jezik, za katerega se tujcem zdi, da ga Danci govorijo brez jezika. Ali, kot sami pravijo, kakor da bi v ustni votlini premetavali vroč cmok, kar njihov govor obarva grleno. Tudi ena težje izgovorljivih zvez se vrti okrog prehrane: *rod grod med flode*, tj. gostljato jagodičje s smetano. Za danski glasovni sistem je torej značilna prozodična prvina *stod*, ki precej spominja na glotalni zapornik. V stari nordijsščini so laringalizacijo prejele enozložne besede.

Danščina se od preostalih germanskih jezikov loči tudi po pretežno dvajsetiškem ali vicezimalnem številčnem sistemu, kar naj bi tudi samim Dancem povzročalo težave pri matematičnih operacijah. Danska številka 50 se imenuje

halvtreds ali v daljšem, zastarelem zapisu, *halvtredsindstyve* (*poltretja dvajsetica*) ali v matematičnem zapisu: $50 = 2,5 \times 20$. Daljša različica se ohranja pri poimenovanju vrstnih števk: 50. (»petdeseti«) je tako *halvtredsindstyvende*.

Spletni viri:

http://www.denstoredanske.dk/Sprog,_religion_og_filosofi/Sprog/Alle_lande_-_sprogoversigt/Danmark_-_sprog (dostop: 10. 4. 2013).

<http://dialekt.ku.dk/sproghistorie/> (dostop: 10. 4. 2013).

<http://www.olestig.dk/dansk/> (dostop: 10. 4. 2013).

<http://sproget.dk/> (dostop: 10. 4. 2013).

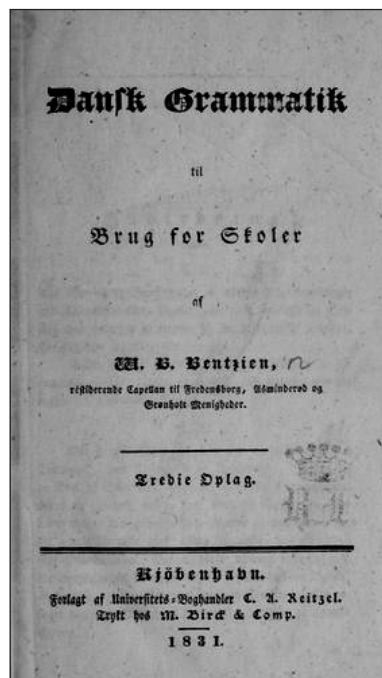

Zbrane pravljice Hansa Christiana Andersena z izvirnimi ilustracijami Vilhelma Pedersena in Lorenza Frolicha

Vir: <http://cdn5.arnoldbusck.dk>

Danmark, mit Fædreland
 I Danmark er jeg født, der har jeg hjemme,
 der har jeg rod, derfra min verden går.
 Du danske sprog, du er min moders stemme,
 så sødt velsignet du mit hjerte når.²

Hans Christian Andersen, 1850

Danska slovnica za šolsko rabo W. B. Bentziena, 3. izd. 1831

Vir: <http://ia600807.us.archive.org>

² Na Danskem sem rojen, tu je moj dom, / tu raste ves moj svet, pognal sem korenine. / Ti, danski jezik, te vedno ljubil bom, / s teboj iz prsi mojih srce sine.

TEIR

NIA

BABELSTORNIÐ

Og öll mannaættin hevði eitt mál og somu tungu. Men tá ið teir nú lögdu leiðina eystureftir, komu teir fram á ein slætta í Sinears landi og settust niður har. Tá søgdu teir hvør við annan: »Komið og latum okkum knoða tigulsteinar og herða teir væl í eldi.« Soleiðis nýttu teir tigul í staðin fyri grót og jarðbik í staðin fyri kálk. Og teir søgdu: »Vit skulu byggja okkum borg og torn, hvørs tindur røkkur til himins og gera okkum navnframar, so at vit ikki spjaldast um alla jørðina!« Men Harrin steig oman til tess at síggja borgina og tornið, sum mannabørnini fingust við at byggja. Og Harrin mælti: »Sí, teir eru ein tjóð og hava allir sama tungumál; hetta er fyrsta fyritøka teirra; og nú man neyvan nakað verða teimum óført, sum teir finna upp á at gera. Komið tí og latum okkum stíga oman og fløkja tungumál teirra, so at teir ikki skilja málið, hvør hjá øðrum.« Tá spjaddi Harrin teir haðan út um alla jørðina, so at teir lættu av at byggja borgina. Tessvegna eitur hon Bábel, tí at har fløkti Harrin øll tungumál jarðar; og haðan spjaddi Harrin tey út um alla jørðina.

FERŠČINA
Darko Čuden

Ferščina sodi ob norveščini in islandščini v zahodnoskandinavsko jezikovno skupino. Po ocenah jo govori po vsem svetu od 60.000 do 100.000 ljudi (verjetnejša je prva številka) in tako velja za manjši germanski jezik. Kot uradni jezik se govori predvsem na Ferskih otokih, ki so politično del Kraljevine Danske, vendar uživajo močno kulturno in drugo avtonomijo.

Pisana ferščina je zelo podobna pisani islandščini, saj moderni obliki v slovničnem pogledu izhajata iz starozahodne nordijsčine. Manj sta medsebojno razumljiva govorjena jezika in tukaj je ferščina, delno tudi po besedišču, podobnejša norveščini (varianti nynorsk). Vzrok je med drugim iskati tudi v večstoletni prevladi danščine, ki je pač podobnejša norveščini kot islandščini. Ferci obvladajo danščino takorekoč kot drugi materni jezik.

Čprav je prebivalstva na precej majhnem teritoriju malo, se ferščina členi na tri dialekte: severnega, južnega in torshavnskega. Najpomembnejšo ločnico (izogloso) med prvima dialektoma (ki se delita še na več govorov) predstavlja morska ožina *Skopunarffjordur* med otokoma *Sandoy* in *Streymoy*. Ločitev se je zgodila v 15. stoletju.

Jezikovni razvoj:

	govorjeni jezik	pisani jezik
900–1400	starozahodna nordijsčina (<i>norrønt</i>)	starozahodna nordijsčina (<i>norrønt</i>)
1400–1600	stara ferščina (<i>miðaldarforöyskt</i>)	stara ferščina (<i>miðaldarforöyskt</i>)
1600–1770	pozna stara ferščina ali nova ferščina (<i>foröyskt</i>)	(danščina)
1770–1846	nova ferščina (<i>foröyskt</i>)	novoferska pisava (avtor: Svabo)
1846–danes	nova ferščina (<i>foröyskt</i>)	etimološki pisava (avtor: Hammershaimb)

Najstarejši ohranjeni staronordijski in obenem ferski dokument v latiničnem zapisu je tako imenovano *Ovčarsko pismo Seyðabrævið*, shranjeno v univerzitetni knjižnici v švedskem Lundu, iz leta 1298. V njem je opaziti prva razhajanja ferščine od stare nordijsčine, ki je v 9. stoletju prišla na Ferske otoke z jugozahodne Norveške. 1380 so Ferci in

Islandci priključeni dansko-norveški personalni uniji, s tem se začne danska politična in kulturna prevlada. V prvi polovici 16. stoletja se v reformaciji danščina dokončno uveljavi kot edini (pisani) uradni jezik. Ferščina se ohranja v starih baladah in v živem vsakdanjem življenju.

Standardizacija ferščine se začne z učenjakom Jensom Christianom Svabojem (1746–1824). Napisal je prvi ferski slovar *Dictionarium Færoense* (okrog 1773), drugi pionirji so še Hans Christian Lyngbye (1782–1837), Johan Henrik Schrøter (1771–1851), Jóannes í Króki (1794–1869). Johan Henrik Schrøter (1771–1851) je 1823 iz danščine prevedel Matejev evangelij. Venceslaus Ulricus Hammershaimb (1819–1909) velja za očeta sodobnega ferskega knjižnega jezika. 1961 je Jákup Dahl izdal prvo uradno fersko Biblijo. Christian Matras (1900–1988) je bil prvi profesor za ferščino na Univerzi v Torshavnu, ustanovljeni 1965.

Nekaj jezikovnih zanimivosti

- Velika črka Ð se uporablja le, če je lastno ime v celoti zapisano z velikimi črkami, kajti ð se pojavlja le v sredi- ni ali na koncu besede.
- Ferščina pozna tri spole in štiri sklone.
- Po obliki enaka nedoločni člen in števniki 1 se sklanjata tudi v množini.
- Števnika 2 in 3 poznata tri oblike: tveir, tvær, tvey in tríggar, tríggar, trý.
- Določni člen je kot pri drugih skandinavskih german- skih jezikih pripet na samostalnik.
- Medtem ko sta nemška in danska beseda za *vnetje kitne ovojnice* sestavljeni iz 24 črk (*Sehnscheidenentzündung*, *seneskedehindebet andelse*), se tej bolezni v ferščini reče *ga*.

Viri:

- Braunmüller, Kurt: *Die skandinavischen Sprachen im Überblick*. Tübingen: Francke, 2007.
- Hutterer, Claus Jürgen: *Die germanischen Sprachen*. Wies- baden; Albus, 2002.

Kamen iz 12. stoletja z runskim zapisom

Vir: <https://commons.wikimedia.org>

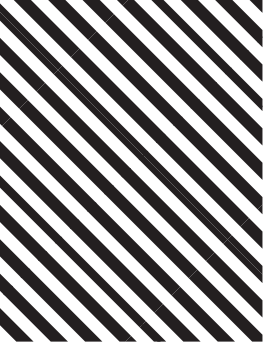
Ovčarsko pismo (1298)

Vir: <https://commons.wikimedia.org>

Venceslaus Ulricus Hammershaimb

Vir: <https://commons.wikimedia.org>

FRIZIJŠČINA

Luka Repanšek

FR I N A

SPRAAKBETIZING FAN BABEL

Alle minsken hienen ien taal en brûkten deselde wurden. Wylst se it easten yn trieken, fûnen se in leechflakte yn it lân Sjineär en dêr setten se har nei wenjen. Doe seinen se tsjin inoar: Kom! Lit ús tichelstien meitsje en dy goed trochbakke. De tichelstien wie har boustien en it asfalt wie har speesje. En hja seinen: Kom! Lit ús in stêd bouwe mei in toer dêr't de spits fan yn 'e himel rikt en lit ús ússels in namme meitsje. Oars koenen wy ris fersille reitsje, de hiele ierde oer. Doe kaam de Heare del om de stêd en de toer dy't de minskebern makke hienen, te besjen. En de Heare sei: Sjoch, hja binne ien folk en hawwe allegearre ien taal. Wat se no dogge, is noch mar in begjin; skielk sil har neat mear ûnmooglik wêze fan alles dat se fan doel binne. Kom, lit ús delkomme en dêr har taal betiizje, dat de iene de oare syn taal net mear ferstean kin. Sa ferstruide de Heare har dêrwei de hiele ierde oer en hja hâlden op mei de stêd te bouwen. Dêrom wurdt dy stêd Babel neamd. De Heare hat dêr ommers de taal fan 'e hiele ierde betiisd en dêrwei hat de Heare har de hiele ierde oer ferstruid.

V primeru frizijščine je potrebno govoriti o dveh obdobjih: predfrizijškem in frizijškem. V prvo obdobje, ki traja pravzaprav vse do časa, v katerega sega najstarejši ohranjeni starofrizijski rokopis (tj. pozno 13. st.), spada vse od prvih omemb plemena Frizov (*Frisii*), ki je naseljevalo del poznejšega frizijskega območja (tj. severno od ustja Rena pa vse do reke Ems), v delih grških ter rimskih zgodovinarjev oz. geografov (germanskost »frizijščine« tega obdobja je, mimogrede, zelo vprašljiva), obdobja t. i. runske frizijščine (500–800), kamor spada skromen korpus runskih napisov na predmetih, najdenih na frizijškem območju ali izven njega (le za peščico teh napisov lahko trdimo, da res kažejo že značilne frizijske jezikovne poteze) ter glos v latinskih tekstih (pozno 8. st.) z začetka frankovske nadvlade. Do tega časa se frizijščina kot zahodnogermanski jezik izlušči iz severnomorskogermanskega areala, torej narečja germanščine, ki se je izoblikovalo ob Severnem morju. Iz iste narečne podlage, katere najvidnejša skupna poteza je zaokroženi refleksi pgerm. *a ter *ē pred nosnikom (npr. stfriz., stang. *mōna* 'luna'; *long* 'dolg' > *moanne*, *moon*; *la/ong* proti niz. *maan*; *lang*), so izšle tudi stara angleščina, stara saščina ter narečja (danes veljajo za del nizozemščine), govorjena ob nizozemski obali.

Staro frizijščino glede na narečne razlike delimo na zahodno (Z od reke Lauwers) ter vzhodno (to pa še naprej na emsko ter vezersko, obakrat poimenovano po rekah, v območju katerih se najdejo stfriz. rokopisi). Glavne skupne identifikacijske poteze frizijščine so monoftongizacija (*rēp* 'vrv' < **raipa-*, *bām* 'drevo' < **bauma-*), prednjenje *a (*erm* 'roka' < **arma-*), palatalizacija (*tsiāk* 'lice', *dei* 'dan' prim. stang. *cēace* > *cheek*, *dæg* > *day*), lomitev (*riucht* 'zakon' < **rexta-*, prim. stang. *reocht* > *right*) ter labiovelarizacija *i (*siunga* 'peti' < **singʷan-*). Nekdanji delitvi ustreza geneto- in hkrati geografskojezikovna delitev sodobne frizijščine (o moderni frizijščini govorimo po l. 1800) na (zahodno) frizijščino (v ožjem pomenu besede) oz. *Frysk*, ki se govori v današnji nizozemski provinci Friziji (*Fryslân*), ter (vzhodno) satersko frizijščino (*Seeltersk*), drobno enklavo govorcev vzhodne frizijščine na Spodnjem Saškem. Severno frizijščino, ki se govori v ozkem pasu tik ob meji Nemčije z Dansko ter nekaterih severnofrizijskih otokih

(obe področji v zvezni državi Schleswig-Holstein), zopet delimo na starejšo, avtohtono otoško severno frizijščino (gre za varianto frizijščine, ki se je izoblikovala po prihodu govorcev domnevno prafrizijščine na to območje v 8. st.) ter celinsko severno frizijščino, tj. varianto emske vzhodne frizijščine, ki je tja zatavala s kasnejšo (12. ali 13. st.) kolonizacijo.

Od omenjenih variant sodobne frizijščine ima status uradnega jezika le zahodna frizijščina (*Frysk*). Med 15. st., ko je bila z izgubo suverenosti izgubljena tudi jezikovna samostojnost, ter današnjim časom, ko je frizijščina standardiziran, emancipiran in polno funkcionalen jezik, je obdobje, ko je bila frizijščina popolnoma izpodrinjena iz javnega življenja in je lahko živela le kot domača govorica preprostega podeželskega prebivalstva. Za kratkotrajen, a pomemben preporod je zaslužen predvsem pesnik Gysbert Japicx (1603–1666), nato pa od 18. st. dalje nacionalno obarvana romantična gibanja. Za promocijo ter vzdrževanje statusa sodobne frizijščine danes skrbijo različne institucije; najpomembnejša med njimi je seveda Frizijska akademija. Glavni problem, s katerim se jezik sooča danes, pa je ponovno zamiranje rabe jezika, predvsem standardne različice (in slednje predvsem v pisnem prenosniku) v odnosu do prestižnejše nizozemščine, kar je že pripeljalo do občutnega razkola med standardom ter dejansko sodobno govorjeno frizijščino.

Viri:

- Bremmer, Rolf Hendrik, Jr: *An Introduction to Old Frisian*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, 2009.
- Handbook of Frisian Studies/Handbuch des Friesischen*. Heider Horst Munske (ur.). Tübingen: Max Niemeyer Verlag, 2001.
- Nielsen, Hans Frede: *Ante-Old Frisian: A Review*. V: Nowele 24 (1994), str. 91–136.
- Jonkman, Reitze J.; Versloot, Arjen P: *Tusken Talen, it ferhaal fan de Fryske taal*. Ljouwert: Utjouwerij Fryslân, 2008.

Priločni slovar stare frizijščine, 2008

3. Frysk folksliet
("De âlde Friezen")

E. Halbertsma

H.Chr.Schnoor

Frysk bloed tsjoch op! wol no ris brú-ze en
sie - de. En bûn-zje troch ús ie - ren
om! Flean op! Wy sjon - ge jt hês - te lân fan
d'jer - de. It Fry - s - ke lân fol ea - re en
rûn. Klink dan en da - ver - je fier yn it
grûn! Klink dan en da - ver - je fier yn it
rûn Dyn âl - de ea - re, o Fry - s - ke grûn!

Zastava in himna nizozemske province Frizije (Fryslân)

ISL

ND

MA

ISLANDŠČINA

Janez Orešnik

BABELTURNINN

Öll jörðin hafði eitt tungumál og ein og sömu orð. Og svo bar við, er þeir fóru stað úr stað í austurlöndum, að þeir fundu láglandi í Sínealandi og settust þar að. Og þeir sögðu hver við annan: »Gott og vel, vér skulum hnoða tigulsteina og herða í eldi.« Og þeir notuðu tigulsteina í stað grjóts og jarðbik í stað kalks. Og þeir sögðu: »Gott og vel, vér skulum byggja oss borg og turn, sem nái til himins, og gjörum oss minnismarki, svo að vér tvístrumst ekki um alla jörðina.« Þá steig Drottinn niður til þess að sjá borgina og turninn, sem manna synir voru að byggja. Og Drottinn mælti: »Sjá, þeir eru ein þjóð og hafa allir sama tungumál, og þetta er hið fyrsta fyrirtæki þeirra. Og nú mun þeim ekkert ófært verða, sem þeir taka sér fyrir hendur að gjöra. Gott og vel, stígum niður og ruglum þar tungumál þeirra, svo að enginn skilji framar annars mál.« Og Drottinn tvístraði þeim þaðan út um alla jörðina, svo að þeir urðu af að láta að byggja borgina. Þess vegna heitir hún Babel, því að þar ruglaði Drottinn tungumál allrar jarðarinnar, og þaðan tvístraði hann þeim um alla jörðina.

Islandščina se govori na Islandskem (ok. 300 000 naravnih govorcev) in raztreščeno po svetu, zlasti v ZDA in Kanadi (ok. 100 000 govorcev). Glavno mesto Republike Islandije je Reykjavik (ok. 100 000 prebivalcev). Islandščina je najbolj zahodni severnogermanski jezik, izpričan kontinuirano od 12. stoletja. Zlasti v srednjem veku je nastala bogata književnost, katere ohranjeni deli so največje narodno bogastvo Islandčanov. Prve tiskane knjige so iz sredine 16. stoletja. Zdaj delujeta na Islandskem dve univerzi, a nista popolni.

Črke. Vsi samoglasniki imajo lahko naglasno znamenje ostrivec, in tedaj je izgovarjava nepričakovana: npr. *á* se izgovarja [au]. Črka *æ* se izgovori [ai]. Med soglasniki izstopata *ð* in *þ* [θ], slednji se sploh rabi samo v islandščini, tako da po njem takoj prepoznamo besedilo kot islandsko. Črka *f* se v zvenečem okolju izg. [v], npr. *hafu* ['ha:va] 'imeti'.

Glasovje. Sklepanja iz pisave na izgovarjavo se je treba naučiti, ker je pisava v veliki meri etimološka. (Namen je, da bi Islandčani kljub sedaj dokaj spremenjeni izgovarjavi še vedno mogli brati svojo srednjeveško književnost.) Težaven samoglasnik je *u*; izgovarja kot [u] brez zaokroženih ustnic. Naglašeni samoglasniki so načeloma dolgi v odprtih zlogih, kratki v zaprtih zlogih; nenaglašeni samoglasniki so vedno kratki. Soglasniki *p t k* so včasih pridihnjene, včasih s preddihom; npr. *þakka* 'zahvaliti se' se izgovarja s [ʰk]. Soglasnika *k* in *g* se pred *e* in *i* mehčata; *g* doživlja pri tem kar velike spremembe. Črka *g* se pogosto izgovarja kot [ɣ]. Zvočniki *n m l r* so v nekaterih položajih nezveneči, kar tuji težko posnemajo.

Po oblikoslovju je islandščina še najbolj podobna sedanji nemščini. Samostalniki, pridevniki in skoraj vsi zaimki ločijo ednino in množino ter po štiri sklone: imenovalnik, rodilnik, dajalnik in tožilnik. Samostalnik loči moški, ženski in srednji (slovnični) spol. Sklanjatvenih vzorcev je precej. Domala vsak pridevnik ima po dve sklanjatvi, krepko in šibko, katerih raba je določena s skladenjskimi merili (šibka sklanjatev se rabi domala samo ob določnem členu samostalnika, npr. *íslensk-a bók-in* 'islandska knjiga (dol.)'). Stopnjevanje pridevnikov je zvečine z obrazili. Nedoločnega člena islandščina nima (in je to tipološka posebnost), določni člen je dveh oblik: predpostavljene (ki se rabi, neobvezno, kadar je pred samostalnikom

pridevnik) in zapostavljeni (zlit s samostalnikom, npr. *hestur-inn* 'konj'). Glagoli se delijo na krepke in šibke. Spregatev pozna dve števili in tri osebe ter povedni, velelni in subjunktivni naklon. Ločita se tvornik in trpnik. Obstaja tudi srednjik (z obrazilom *-st*); ima trpni in druge pomene. Glagolski časi so sedanjik, preteklik, dovršilnik (perfekt), predpreteklik in prihodnjik (zadnji trije so zloženi s pomožnikom): *hann kastar* 'on vrže', *hann kastaði*, *hann hefur kastað*, *hann hafði kastað*, *hann mun kasta*, nedoločnik *kasta* 'vreči'.

Skladnja v nasprotju z oblikoslovjem ni posebno podobna nemški. Veliko je posebnosti, ki jih tudi v drugih severnogermanskih jezikih ne nahajamo. Tako je premi predmet resda pogosto v tožilniku, a skoraj enako pogosto v dajalniku; npr. v *zvezi* 'vreči kamen' je predmet v dajalniku: *kasta stein-i*. Kakega pravila, ki bi urejalo razvrstitev tožilniškega in dajalniškega predmeta, ni. Mnogo je opisnih zgradb, in v tem pogledu je islandščina podobna angleščini, vendar je ustroj takih zgradb z angleškega stališča nekoliko nepričakovano, kajti opisne zgradbe zaznamuje predvsem raba nedoločnika (ne morda deležnika sedanjika). Tako obstaja *vera aðlæra* 'to be learning' (s pomožnikom *vera* 'biti' in nedoločnikom *aðlæra* 'učiti se'). Dalje začenjalna zgradba *fara aðlæra* 'začeti se učiti' (s pomožnikom *fara* 'iti'). Itd. Če osebek ni samostalniška zveza ali stavčni, je obvezna raba nenaglašeni osebni zaimkov. Ta raba se razlikuje od drugih sodobnih germanskih jezikov po tem, da je osebni zaimek obvezen tudi v velelniku, npr. *kasta-ðu* 'vrzi', *kasti-ði* 'vrzite'.

Ta hip je najlažje rabiti učbenike (raznih stopenj) na spletu, ki jih pripravlja islandska ustanova Stofnun Sigurðar Nordals, vendar so plačljivi in predpostavljajo, da učenec razume angleško.

Viri:

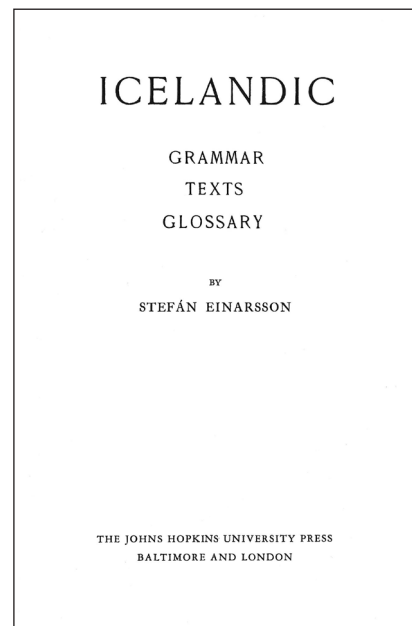
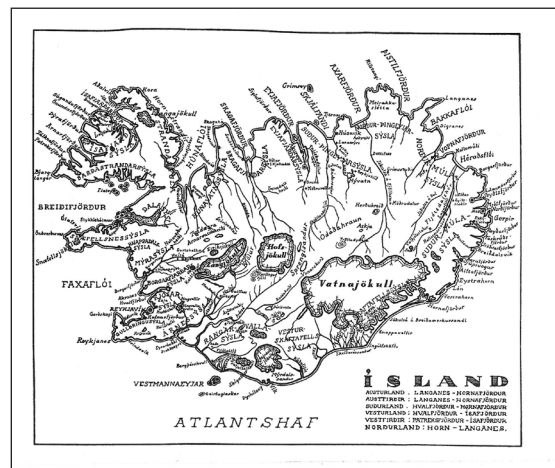
Stefán Einarsson: *Icelandic. Grammar. Texts. Glossary*. Baltimore: The Johns Hopkins Press, [1945] 1967.

Kress, Bruno: *Isländische Grammatik*. Leipzig: Enzyklopädie, 1982.

Sprednja platnica prepisa znamenitega islandskega rokopisnega spomenika Snorra-Edda (Snorrijeva Edda) z začetka 13. st. (prepis je iz l. 1666). Na risbah so upodobljeni Odin, Heimdallr, Sleipnir in drugi motivi iz nordijske mitologije.

Vir: <http://imago.landsbokasafn.is>

Islandska slovnica Stefána Einarssona je prvič izšla l. 1945. Vsebuje tudi bogat glosar sodobne islandščine.

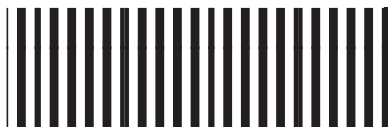
JIDIŠ

JIDIŠ
Armin Eidherr

DER TUREM FUN BOVL

un di ganze erd is gewèn ejn schprach un ejne werter. un ess is gewèn, as sej hobn gezojgn in misrech, hobn sej gefunen a plojn in land schineor, un hobn sich dortn basezt. un sej hobn gesogt ejner zum andern: kumt lomir machen zigl un ojssbrenen in a breneraj. un di zigl is sej gewèn far schtejn, un lejm is sej gewèn far wapne. un sej hobn gesogt: kumt lomir unds bojen a schtot, un a turem mit sajn schpiz in himl, un lomir unds machn a nomen, kedéj mir soln nit zeschprejt wern afn gesicht fun der ganzer erd. hot got arópgenidert zu sen di schtot un dem turem, woss di mentschnkinder hobn gebojt. un got hot gesogt: se, sej sajnen ejn folk, un ejn schprach is baj sej álemen, un doss is erscht an onhejb fun sejer ton, un azund wet fun sej nit farmitn wern alz woss sej trachtn zu ton. kumt lomir arópnidern, un zemischn dortn sejer schprach, as sej soln nit farschtejn ejner dem andernss schprach. un got hot sej zeschprejt fun dortn afn gesicht fun der ganzer erd, un sej hobn ufgehert bojen di schtot. drum hot men gerufn ir nomen bovl, wajl dortn hot got zemischt di schprach fun der ganzer erd, un fun dortn hot sej got zeschprejt afn gesicht fun der ganzer erd.³

³ Transkripcija v latinici iz: Tanakh – Toireh, neviim ukšuvim [Altes Testament], 2 zv. Prevod v jidiš: Yehoyesh [Solomon Bloomgarten]. New York: Yehoyesh Farlag 1941. 1. zv., str. 15f. (transkripcija v latinici: A.E.)

Zgodovina jidiša se začne v zgodnjem srednjem veku v judovskih getih Aškenazije, kot imenujejo nemška področja v hebrejščini.

Iz različnih vzrokov se je z jidišem povezana kultura v teku stoletij razširila najprej po Evropi in potem po vsem svetu. V tem so videli širitev Aškenazije, ki se je kasneje imenovala tudi »Jiddischland« – dežela, ki ni obstajala v teritorialnih in nacionalnih mejah, temveč je bila ustanovljena na podlagi njene kulture (posebej njene literature!).

Prvi zanesljivi pisni dokument jidiša sega v leto 1272. V prazničnem molitveniku, ki se je imenoval Wormser *Machsor*, najdemo sledeči blagoslov: *gut tak im b'tak / swer dis machsor in bejß-haknesser trag*; to pomeni: »Srečo [dober dan] naj ima tisti, ki ta molitvenik vrne v sinagogo, potem ko si ga je sposodil.«

Ko danes govorimo o jidišu, mislimo predvsem na vzhodnojidiško kulturno govorico, ki se je od poznega srednjega veka dalje razvila na Poljskem. Tja se je zatekla, potem ko je judovsko kulturno življenje v Nemčiji zaradi preganjanja Judov z vrhuncem v letih 1348/49 malodane zamrlo. Po sili razmer se je preselilo proti vzhodni Evropi, kjer so aškenaškim Judom posebej na Poljskem nudili azil. Zanimivo je, da so ohranili svoj na srednjevisoki nemščini temelječi jezik, ki se je iz nemškega sociolekta lahko razvil v popolnoma samostojni jezik – in to predvsem pod vplivom slovanskih jezikov, ki so v veliki meri zaznamovali jidiš: ta ne vsebuje samo brezštevilnih besed s »slovanskimi koreni«, tudi skladnjo, besedotvorje, morfologijo (glagol!) itd. so zaznamovali slovanski jeziki, tako da nekateri jezikoslovci jidiš prej prištevajo k slovanskim kot h germanskim jezikom – vprašanje, ki še ni rešeno in bo verjetno tudi ostalo neodgovorjeno.

Nadalje je treba omeniti hebrejsko-aramejski element. Pri tem je besedje udeleženo do te mere, da v jidišu ni le izredno veliko takih besed (temeljni fond), temveč se lahko pravzaprav še vse hebrejske in aramejske besede pojavijo tudi v jidišu. Izgovarjava je pri tem skoraj vedno drugačna

kot v današnji hebrejščini (pri isti pisavi!) in tudi pomen je često drugačen kot v »normalni« hebrejščini.

Germanska komponenta v jidišu (na srednjevisoki nemščini sloneča podlaga) izkazuje npr. več sto besed nemškega porekla, ki z vidika nove visoke nemščine zvenijo domače, vendar pomenijo nekaj drugega: tako v jidišu *der opschaj* pač ni isto kot »Abscheu«, pri čemer si med drugim lahko tudi predstavljamo, da take v jezikoslovju »lažni prijatelji« imenovane besede lahko privedejo do hudih nesporazumov. Če vse to upoštevamo, postane jasno, da se je treba jidiša naučiti temeljito, da bi iz njega lahko dobro prevajali.

Naj bo omenjena še okoliščina, da ni šlo in ne gre le za vse zgoraj navedene »učinke« drugih jezikov na jidiš, temveč da je mogoče ugotoviti tudi močan vpliv jidiša na kontaktne jezike, kot so nemščina, poljščina, angleščina ali na izraelsko hebrejščino, na tako imenovani Ivriith.

Prišlo je do hitrega vzpona statusa in ugleda jidiša, kar je bilo še posebej »utrjeno« v letu 1908 na konferenci Czernowitzer Sprachkonferenz. Na tej konferenci je šlo – kratko rečeno – za vprašanje judovskega nacionalnega jezika. Oba ekstrema so tu po eni strani zastopali jidišisti, ki so zahtevali, naj bi bil jidiš edini nacionalni jezik, ter po drugi strani cionisti, ki so to vlogo hoteli priboriti hebrejščini. Končno so je uveljavilo stališče tistih, ki so za jidiš zahtevali iste pravice kot za hebrejščino in tako jidišu priznali, da je nacionalni, vendar ne edini nacionalni jezik.

Jidišizem pomeni odločitev za jidiš iz ideoloških razlogov, ki so prežeti s diasporično zavestjo in z na njej temelječim iskanjem identitete v jeziku.

Pomembna središča jidiške kulture so se razvila v Varšavi, Lodzu, Wilni, Kijevu, Odesi, New Yorku in med drugim tudi v Lvivu in na Dunaju.

V procesu nastajanja Jidiškega znanstvenega inštituta (YIVO) 1925 je bil jidiš standardiziran in jidiški literaturi dokončno omogočen vstop v glavne tokove svetovne literature.

(Iz nemščine prevedel Stojan Bračič.)

Viri:

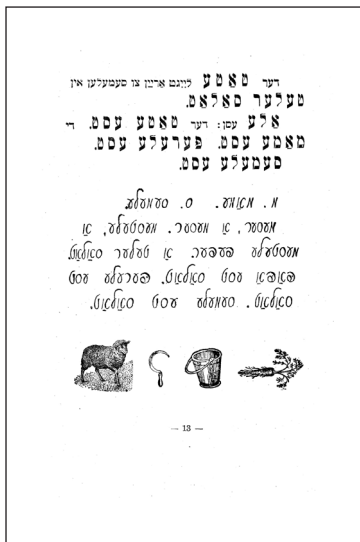
Beinfeld, Solon / Bochner, Harry (ur.): *Comprehensive Yiddish-English Dictionary*. Indiana Univ. Press, 2013.

Birnbaum, Salomon A.: *Grammatik der Jiddischen Sprache*. Hamburg: Buske, 1988 (5., erg. Auflage).

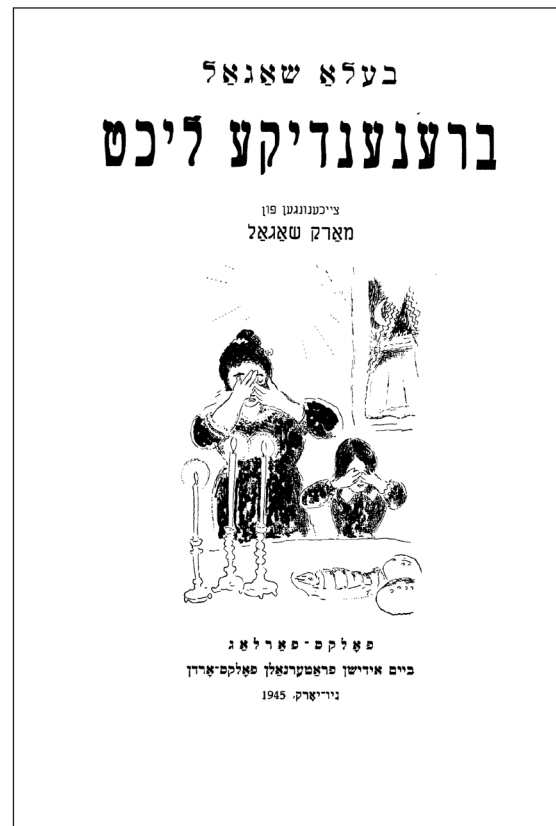
Eidherr, Armin: *Sonnenuntergang auf eisig-blauen Wegen. Zur Thematisierung von Diaspora und Sprache in der jiddischen Literatur des 20. Jahrhunderts*. Göttingen: Vandenhoeck& Ruprecht (Vienna University Press bei V&R unipress), 2012. (= Poetik, Exegese und Narrative; Bd. 001)

Eidherr, Armin / Müller, Karl (ur.): *Jiddische Kultur in Österreich*. Wien: Verlag der TKG, 2003.

Lockwood, W. B.: *Lehrbuch der modernen jiddischen Sprache. Mit ausgewählten Lesestücken*. Hamburg: Buschke, 1995.

Stran iz učbenika jidiša za začetnike (*Yaakov Levin: Der onfanger, 1922*)

Naslovnica knjige *Goreče luči* (*Brenendike likht, 1945*) Belle Chagall z ilustracijami Marca Chagalla

ZG BA TEM

NEMŠČINA – ZGODOVINSKI RAZVOJ

Anton Janko

DAS ZEHENDE CAPPITTEL

Aber das erterich hette ein eynige sproche und da sie furen von oriente do die sunne vff gat Do fundent sie ein heide in dem lande sennar Vnd wonete do Vnd seite einer dem anderen koment her vnd machent vns ziegel Vnd erten sie in dem füre Vnd sie hatte ziegel für steine Vnd letten füre pflaster / Vnd sprochent koment / vnd machent vns ein stat / vnd einen turn des höhe vff an den himmel treffe Vnd v̄bent vnsern namen E das wir werdent zerteilt / in alle lander / Aber unser herre kam her abe das er gesehe die stat / Vnd den turn die adam süne machtent / Vnd sprach wart hin dis ist ein volg vnd ein sproche Vnd inen allen Vnd haben dis begonnen zu thūnde Sie lossent nit abe von ir gedencen / Bitz das sie ir gedencen zu wercken bringent / Dar vmm koment vnd gangen hin abe verkeren do ir stymmen Das keiner sines nechsten stymme mercken müge Also zerteilte sie vnser herre von der stat / in alle lendre Vnd machtent nit die stat / Vnd dar vmbe heisset der stat namme babel Wenne do wart / alles erterich vermischet / Vnd vnser herre spranckete sie dannen vff aller gegenen anlut ...⁴

⁴ Jezik: nizka alemanščina. Vir: Cod. Pal. germ. 19, str. 24v (Universitätsbibliothek Heidelberg): Bibel (dt.). Altes Testament (Bücher Mose, Josua, Richter). Hagenau, Werkstatt Diebold Lauber, 1441-1449)

Nemščina spada med zahodne germanske jezike. Osnova za nastanek jezika, ki mu zdaj pravimo nemščina, so plemenski jeziki zahodnih germanskih plemen (Franki, Bavarci, Alemanni, Sasi idr.) Po zaslugi nekaterih glasovnih sprememb (najpomembnejša je t. i. *drugi premik glasov*, spremenil je zapornike) se je ta zahodnogermanski jezikovni prostor razdelil na visoko in nizko nemščino: visoka nemščina je ta premik udejanila, nizka pa ne. Z Lutrom, ki je uporabljal visoko nemščino, in njegovim prevodom celotnega Svetega pisma (1534), je *hochdeutsch* postal knjižni jezik vsega današnjega nemško govorečega prostora. Nizka nemščina je še zmeraj v rabi kot narečje severnih nemških dežel.

Tudi visoka nemščina se v svojem razvoju deli na dve veliki zgodovinski obdobji, ki ju jezikovna znanost poimenuje stara visoka nemščina (*althochdeutsch*), do približno leta 1050, in srednja visoka nemščina (*mittelhochdeutsch*), do približno leta 1450. Ti datumi trajanja so zelo splošni in odvisni od geografskega izhodišča in tudi političnega oz. zgodovinskega dogajanja.

O naravi in razvoju stare visoke nemščine poroča razmeroma veliko število jezikovnih spomenikov, ki se začno pojavljati v osmem stoletju in so v glavnem namenjeni pokristjanjenju nekdanj poganskih plemen. Le malo je besedil, ki pričajo o prejšnji umetniški besedni ustvarjalnosti, saj se zapisi niso ohranili. Ena od starih, v svojem duhu še germanskih junaških pesmi, je *Pesem o Hildebrandu*. Veliko oporo za ustvarjanje v nemškem jeziku je pomenila vladavina kralja oz. cesarja Karla Velikega iz plemena Frankov (umrl 814). V tem času so bili prevedeni tudi vsi pomembni krščanski molitveni obrazci (očenaš, krstna zaobljuba, spoved ipd.) in tudi prevodi krajših svetopisemskih besedil. Posebno obsežno delo je Otfriedov prevod Tatianove *Evangeljske harmonije*, ki prikazuje Jezusovo življenje na podlagi vseh štirih evangelijev (okr. 830).

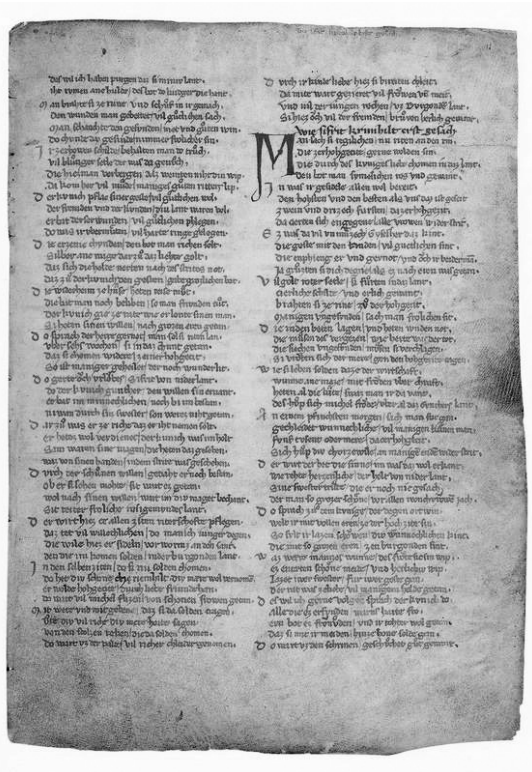
Ko je dinastija Karolingov izumrla in so jo v 10. stoletju nadomestili vladarji iz plemena Sasov (Sachsenkaiser, predvsem Otto I., Otto II. in Otto III.), dvor ni več podpiral pisemstva v domačem jeziku in latinščina je spet prevzela dominantno vlogo tudi v povsem leposlovnih delih. Že

skoraj na koncu starovisokonemškega obdobja je menih Notker Nemški (Notker der Deutsche) iz samostana St. Gallen prevedel Boetijevo filozofsko delo *De Consolatione Philosophiae*. Ta plodoviti pisatelj, ki se je ukvarjal tudi s slovničnimi problemi stare visoke nemščine, je umrl leta 1022.

Ko se nemščina zopet pojavi v večjem številu besedil (po letu 1050), je to povsem drugačen jezik kot stara visoka nemščina, svoje življenje začena srednja visoka nemščina. Srvn. se v svojih najboljših besedilih zelo približa današnjemu pojmovanju knjižnega jezika, čeprav seveda še vključuje mnoge narečne prvine. V tem jeziku tudi nemška književnost doseže svoj prvi umetniški vrh, vse v enem izredno produktivnem stoletju (1150 – 1250), ki je zgodovinsko gledano čas štaufovskih cesarjev (Friderik Barbarossa, Henrik IV. in Friderik II., znani *stupor mundi*). To je tudi čas uveljavitve vitezov kot posebnega sloja plemstva, ki, v tesni povezavi s svojo vlogo v križarskih vojnah, postanejo glavni nosilci posvetne literarne kulture. Iz tega sloja se rekrutirajo tudi ustvarjalci t. i. *viteške književnosti*. Med lirskimi pesniki je Walther von der Vogelweide najpomembnejši kot predstavnik minezanga (*minnesang*, *ljubezensko pesništvo*), med epskimi ustvarjalci pa izstopata Wolfram von Eschenbach s pesnitvijo Parzival in Gottfried iz Strassburga kot tvorec *Tristana in Izolde*. Nekaj viteških pesnikov je delovalo tudi v slovenskem prostoru. Srednja visoka nemščina v naslednjih stoletjih prevzame pomembnejšo vlogo v uradnih dokumentih in počasi izpodriva latinščino. V tem jeziku je ohranjeno tudi izredno obsežno leposlovje. Po 1400 počasi doživlja glasovne in druge slovnične spremembe, dokler ne preide v novo visoko nemščino.

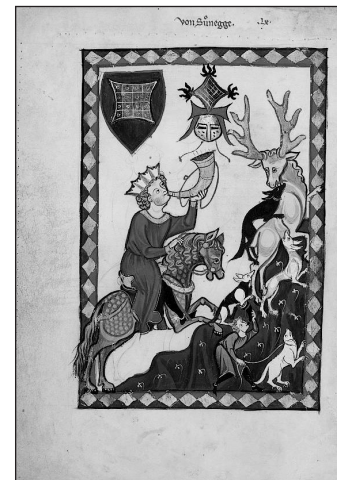
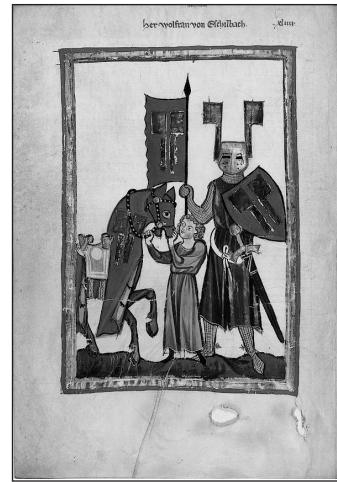
Viri:

- Bach, Adolf: *Geschichte der deutschen Sprache*. Heidelberg: Winter, 1965 (8. izdaja).
- Eggers, Hans: *Deutsche Sprachgeschichte*, I in II. Hamburg: Rowohl, 1986.
- König, Werner: *dtv-Atlas zur deutschen Sprache*. München: dtv, 1978.

Pesem o Nibelungih (*Das Nibelungenlied*, ok. 1220) – rokopis A (Bayerische Staatsbibliothek, Cgm 34, f. 11). Odlomek govori o prvem srečanju med glavnima junakoma Siegfriedom in Kriemhildo (*Wie Sifrit Krimhilt erst gesach...*). Pesnitev je na UNESCO-vem seznamu dokumentov svetovne kulturne dediščine.

Vir: <http://daten.digitale-sammlungen.de>

Miniaturi iz najpomembnejše srednjeveške rokopisne zbirke *Codex Manesse* (Große Heidelberger Liederhandschrift - Cod. Pal. germ. 848, 1. polovica 14. st.). Prva predstavlja Wolframa von Eschenbacha, najpomembnejšega nemškega srednjeveškega epika (*Parzival*, *Titarel*, *Willehalm*), na drugi pa je upodobljen vitez Žovneški (*Der von Suonogge*), minezenger z gradu Žovnek v Savinjski dolini.

Vir: <http://digi.ub.uni-heidelberg.de>

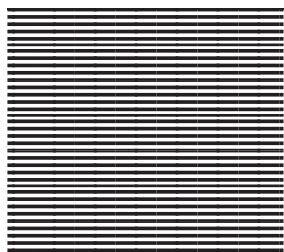
OD SEM

**NEMŠČINA –
SODOBNI JEZIK**
Stojan Bračič

TURMBAU ZU BABEL

Es hatte aber alle Welt einerlei Zunge und Sprache. Da sie nun zogen gen Morgen, fanden sie ein ebenes Land im Lande Sinear, und wohnten daselbst. Und sie sprachen untereinander: Wohlauf, laß uns Ziegel streichen und brennen! und nahmen Ziegel zu Stein und Erdharz zu Kalk und sprachen: Wohlauf, laßt uns eine Stadt und einen Turm bauen, des Spitze bis an den Himmel reiche, daß wir uns einen Namen machen! denn wir werden sonst zerstreut in alle Länder.

Da fuhr der HERR hernieder, daß er sähe die Stadt und den Turm, die die Menschenkinder bauten. Und der HERR sprach: Siehe, es ist einerlei Volk und einerlei Sprache unter ihnen allen, und haben das angefangen zu tun; sie werden nicht ablassen von allem, was sie sich vorgenommen haben zu tun. Wohlauf, laßt uns herniederfahren und ihre Sprache daselbst verwirren, daß keiner des andern Sprache verstehe! Also zerstreute sie der HERR von dort alle Länder, daß sie mußten aufhören die Stadt zu bauen. Daher heißt ihr Name Babel, daß der HERR daselbst verwirrt hatte aller Länder Sprache und sie zerstreut von dort in alle Länder.

Nemščina, »jezik pesnikov in mislecev«, je danes materinščina nekaj več kot sto milijonov ljudi, ki živijo v ZRN, Avstriji, Švici, Liechtensteinu, Belgiji in na Južnem Tirolskem. V vseh teh državah je (deloma v kombinaciji z drugimi jeziki) tudi uradni jezik. Uradni, ne pa tudi materni jezik je tudi v Luxemburgu. Uporabljajo ga tudi še pripadniki narodnostnih manjšin, raztresenih praktično po vsem svetu.

Kot pri vseh svetovnih jezikih, ki se govorijo in pišejo v različnih državah (angleščina, francoščina, španščina), gre tudi pri nemščini za pluricentričnost, kar pomeni, da prihaja do določenih razlik med nacionalnimi varietetami predvsem v besedju (npr. *Quark* je skuta v Nemčiji, Avstriji uporabljajo *Topfen*), v spolu samostalnikov (npr. *die Mail* v Nemčiji proti *das Mail* v Avstriji) in izgovarjavi (npr. *Mathema'tik* v Nemčiji proti *Mathe'matik* v Avstriji) ter pravopisu (v Švici npr. ne uporabljajo več črke *ß*, temveč *ss*, npr. *Fuss*), pri čemer so te variante normirane in medsebojno enakovredne, vendar ne pomenijo praktično nobene ovire pri sporazumevanju. Tudi niso nujno pogojene s političnimi mejami, temveč so tudi geografsko zamejene. Tako so npr. razlike lahko večje med arealnima različicama nemškega jezika, ki se govorita in pišeta na severu Nemčije (*ich habe gestanden*) oz. na njenem jugu (*ich bin gestanden*), kot pa med različicama v južni Nemčiji in Avstriji (ki sta v obeh primerih *ich bin gestanden*). Tudi sodobni mediji brišejo ostrino obstoječih razlik.

Zadnja pravopisna reforma, ki je stopila v veljavo leta 2005, je dvignila veliko prahu. Mnogi so jo odklanjali, češ da ni dosledna, čeprav je prinesla določene spreprostitve. Še vedno pa se nemški samostalniki pišejo z veliko začetnico.

Izgovarjava ni toliko drugačna od zapisa kot npr. pri angleščini in francoščini. Nemščina pozna preglasene samoglasnike (*ä, ö, ü*), ki se izgovarjajo podobno kot v nekaterih slovenskih narečjih, nekaj dvoglasnikov (npr. *ei, eu*), šumevce, ki se izgovorijo kot slovenski /š/ ali /č/, zapišejo pa se s kar tremi (*sch*) oz. celo štirimi črkovnimi znaki (*tsch*). Glas (ali strokovno fonem) /h/ se izgovori na štiri načine (Ach-Laut, Ich-Laut, Hauchlaut, nemi Dehnungslaut) glede na to, v kakšnem položaju v besedi

se nahaja. Zaradi teh nians v izgovarjavi pa ne prihaja do nesporazumov, temveč se prejkone zasliši, da nekdo ni materni govorec. Pomensko razločevalne pa so lahko razlike med dolgimi in kratkimi samoglasniki (npr. *bitten* proti *bieten*).

Nemški jezik spada med jezike z najbogatejšim besednim zakladom. Obsega več kot sto tisoč gesel, zbranih v slovarju, ki sta ga pred približno 200 leti zasnovala brata Grimm in je bil dokončan v letu 1961. Besedišče nemščine pa se nenehno širi, saj ima zelo produktivne besedotvorne vzorce (izpeljanke in zloženke), ki se sproti prilagajajo novim družbenim potrebam in komunikaciji v strokovnih krogih. Tudi pomen izposojenk in tujk zaradi številnih migracijskih družbenih procesov ni zanemarljiv.

Oblikoslovje nemškega jezika pozna ednino in množino, štiri sklone, približno 180 nepravilnih glagolov in poleg indikativa in imperativa še glagolski naklon pogojnik/konjunktiv. Izrisuje se tendenca, da za nemščino tipični stavčni okvir v prostem stavku in z osebno glagolsko obliko na koncu odvisnika zlasti pod vplivom ustnega govora v različnih sodobnih medijih ni več dosledno upoštevan.

Sodobni nemški jezik je podvržen številnim vplivom, zlasti to velja za njegovo funkcijsko zvrst znanstveni jezik, kjer je nekoč tudi v mednarodnem merilu igral vodilno vlogo, ki jo pa danes globalno prevzema angleščina.

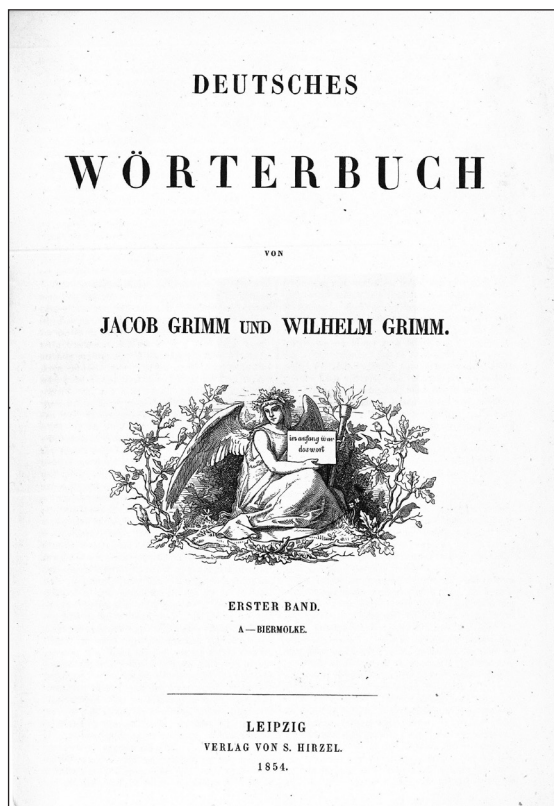
Zaradi gospodarske moči nemško govorečih dežel in zgodovinskih sprepletenosti z njimi nemščina kot tuji jezik ohranja svojo zanimivost, med drugim tudi na Slovenskem.

Viri:

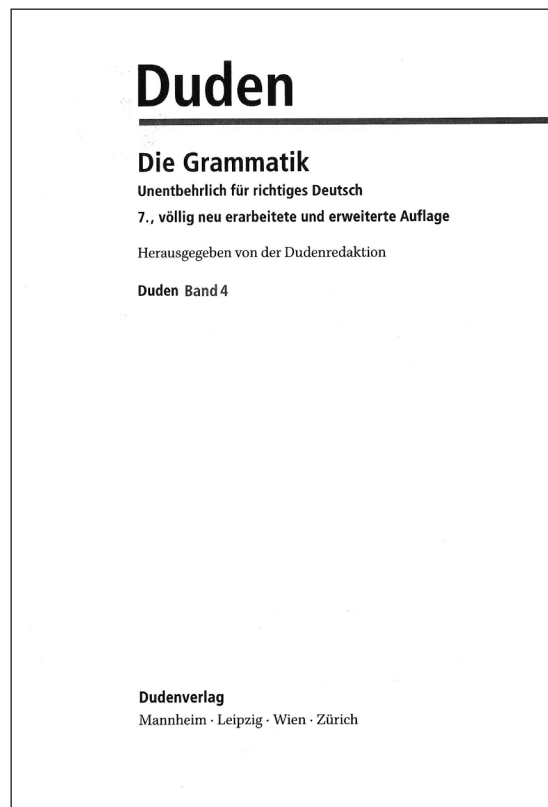
dtv-Brockhaus-Lexikon in 20 Bänden. Mannheim und München: dtv, 1988.

Ernst, Peter (ur.): *Einführung in die synchrone Sprachwissenschaft*. Wien, 1999.

Fleischer, Wolfgang/Helbig, Gerhard/Lerchner, Gotthard: *Kleine Enzyklopädie Deutsche Sprache*. Frankfurt am Main: Peter Lang, 1988.

Naslovna stran 1. zvezka izvirne izd. nemškega slovarja bratov Grimm, ki obsega 32 zvezkov (preko 33.000 strani) in je izhajal med letoma 1854 in 1961; brata Grimm sta sodelovala pri prvih treh zvezkih do svoje smrti 1859 (Wilhelm) oz. 1863 (Jacob).

Sodobna nemška slovnica iz zbirke *Duden in 12 Bänden*; sprti jo posodablajo in ponatiskujejo.

WIZ

ZO

NA **NIZOZEMŠČINA**
Anita Srebnik

TOREN VAN BABEL

Ooit werd er op de hele aarde één enkele taal gesproken. Toen de mensen in oostelijke richting trokken, kwamen ze in Sinear bij een vlakte, en daar vestigden ze zich. Ze zeiden tegen elkaar: »Laten we van klei blokken vormen en die goed bakken in het vuur.« De kleiblokken gebruikten ze als stenen, en aardpek als specie. Ze zeiden: »Laten we een stad bouwen met een toren die tot in de hemel reikt. Dat zal ons beroemd maken, en dan zullen we niet over de hele aarde verspreid raken.« Maar toen daalde de HEER af om te kijken naar de stad en de toren die de mensen aan het bouwen waren. Dit is één volk en ze spreken allemaal een en dezelfde taal, dacht de HEER, en wat ze nu doen is nog maar het begin. Alles wat ze verder nog van plan zijn, ligt nu binnen hun bereik. Laten wij naar hen toe gaan en spraakverwarring onder hen teweegbrengen, zodat ze elkaar niet meer verstaan. De HEER verspreidde hen van daar over de hele aarde, en de bouw van de stad werd gestaakt. Zo komt het dat die stad Babel heet, want daar bracht de HEER verwarring in de taal die op de hele aarde gesproken werd, en van daar verspreidde hij de mensen over de hele aarde.

Z zgodovinskega stališča se je nizozemski jezik razvil iz družine zahodnogermanskih celinskih dialektov, kamor spadajo visokonemški, nizkonemški in nizozemski dialekti. Iz slednjih sta se razvila nizozemski in afrikanski jezik.

Danes nizozemščino kot materni jezik govori približno 23 milijonov ljudi na Nizozemskem (16), v Belgiji (6), na Nizozemskih Antilih in na Arubi (500.000). Poleg tega je vzhodnoflamski dialekt materni jezik več tisoč prebivalcev severne Francije.

Po številu govorcev se nizozemščina uvršča na osmo mesto med jeziki EU, v svetovnem merilu pa po najnovejših raziskavah med 16 najvitalejših jezikov. Za angleščino je infrastrukturalno najrazvitejši jezik. Ker je v zgodovini odigral pomembno vlogo, ga nekateri imenujejo najmanjši svetovni jezik. Zastopanost nizozemščine zunaj Evrope je posledica nekdanje svetovne premoči Nizozemske kot trgovske, pomorske in kolonialne velesile.

Trenutno se poučuje na 180 univerzah širom po svetu zunaj nizozemskogovorečega področja, med drugim tudi na Filozofski fakulteti v Ljubljani (vsako leto približno 50 študentov).

Nizozemščina, holandsščina ali flamščina? Nizozemščina je standardni jezik na Nizozemskem, v Flandriji, tj. severnem flamsko govorečem delu Belgije, v Surinamu, na Nizozemskih Antilih in na Arubi. Flamščina je poimenovanje za nizozemščino, ki jo govorijo v Flandriji, za razliko od francoščine, ki jo govorijo v južnem delu Belgije, v Valoniji. Od nizozemščine na Nizozemskem, t. i. severne nizozemščine se v manjši meri razlikuje le v besedišču in po mehkejši izgovorjavi, a ne v tolikšni meri, da bi lahko govorili o različnih jezikih. Holandsščina je dialekt, ki ga govorijo v provincah Severna in Južna Holandija.

Najveličastnejši spomenik nizozemskemu jeziku doslej je diahroni Slovar nizozemskega jezika (*Woordenboek der Nederlandsche Taal*), ki je največji slovar na svetu in opisuje nizozemščino med 1500 in 1976. Po dobrih stopetdesetih letih je na Inštitutu za nizozemsko leksikologijo v Leidnu

izšel v štiridesetih zajetnih zvezkih. Sedaj na istem inštitutu nastaja novo zgodovinsko prelomno leksikografsko delo, korpusno zasnovani digitalni slovar sodobne nizozemščine *Algemeen Nederlands Woordenboek*, ki bo zajel nizozemščino med letoma 1976 in 2019. Zgodovinski in nastajajoči slovar sta prosto dostopna na spletu.

Viri:

Vandeputte, Omer: *Nederlands. Het verhaal van een taal*. Rekkem: Ons Erfdeel, 1994.

Vries, Jan W. de et al: *Het verhaal van een taal*. Amsterdam: Prometheus, 1995.

Algemeen Nederlands Woordenboek: <www.anw.inl.nl> (zadnji dostop: 22. 4. 2013).

Kornai, A.: *Language Death in a Digital Age*. META-FORUM 2012. A Strategy for Multilingual Europe, Brussels, 2012. <www.meta-net.eu> (zadnji dostop: 22. 4. 2013).

Woordenboek der Nederlandsche taal: <www.gtb.inl.nl> (zadnji dostop: 22. 4. 2013).

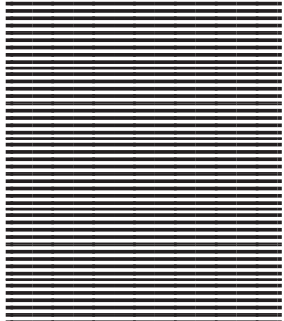
Največji slovar na svetu *Woordenboek der Nederlandsche Taal* na spletu

Vir: <http://www.diskidee.be>

Sodelavci Inštituta za nizozemsko leksikologijo v Leidnu z največjim slovarjem na svetu

Vir: <http://www.taalanderwijs.org>

NORVEŠČINA

Christian Moe

NOR
MINA

TÅRNET I BABEL

Hele jorden hadde samme språk og samme ord. Da de brøt opp fra øst, fant de en bred dal i landet Sinear og slo seg ned der. De sa til hverandre: «Kom, så lager vi teglstein og brenner dem harde!» De brukte tegl til byggestein og jordbek til bindemiddel. Og de sa: «Kom, la oss bygge oss en by og et tårn som når opp til himmelen, og skaffe oss et navn så vi ikke blir spredt ut over hele jorden!» Da steg Herren ned for å se på byen og tårnet som menneskene bygde. Herren sa: «Se, de er ett folk, og ett språk har de alle. Og dette er det første de gjør! Nå vil ingen ting være umulig for dem, uansett hva de bestemmer seg for å gjøre. Kom, la oss stige ned og forvirre språket deres så den ene ikke forstår den andre!» Så spredte Herren dem derfra ut over hele jorden, og de holdt opp med å bygge på byen. Derfor kalte de den Babel, for der forvirret Herren hele jordens språk. Og derfra spredte Herren dem ut over hele jorden.

Norveščina ima približno 5 milijonov govorcev. Čeprav je historično sorodna z zahodnonordijskima jezikom islandščini in ferščini, ki izvirata iz stare norveščine, je danes bližja vzhodnonordijskima jezikom Švedov in Dancev, ki ju Norvežani večinoma razumejo.

Gorata dežela ima veliko narečij, ki spadajo v štiri glavne skupine. Prvo, kar tujcu pade v uho, je govorna melodija, saj je intonacija pomembna, ker lahko tonemski naglas spremeni pomen besede.

Norveška uradna pisna jezika sta dva, *nynorsk* in *bokmål*. Norveški otroci se obvezno učijo oba (enega izberejo kot glavnega, navadno bokmål), nacionalna RTV pa mora vsaj 25 % časa uporabljati nynorsk. (V nekaterih krajih je uradni jezik lokalne oz. regionalne samouprave tudi laponščina, ki z norveščino ni sorodna.)

Bokmål (»knjižni jezik«) izhaja iz danščine, saj je bila Norveška 400 let pod dansko oblastjo. S pravopisnimi reformami se je bokmål približal dansko-norveški govorici uradniške in meščanske elite. V času nacionalne romantike in široke politične participacije kmetov se je pojavilo vprašanje lastnega, ljudskega nacionalnega jezika. Domoljubni jezikoslovec Ivar Aasen je tako sredi 19. stoletja pretežno na osnovi zahodnih norveških narečij, ki so se mu zdela najbolj pristna, sestavil slovar in slovnico norveškega ljudskega jezika, ki se danes imenuje nynorsk (»nova norveščina«).

Privrženci nynorska so sicer hitro razvili bogato književnost in publicistiko, a je nynorsk ostal manjšinski jezik periferije. Borba med jezikoma je skupaj z drugimi kulturnimi in družbenimi spori zaznamovala norveško kulturno sceno. Sredi 20. stoletja so brez uspeha poskusili jezika zlitih v *samnorsk* (»združeno norveščino«), politika približevanja pa je trajala do l. 2005.

Zaradi stoletja spornih reform knjižnega jezika obstajata še neuradna konzervativna knjižna jezika *riksmål* in *høgnorsk*, znotraj uradnih jezikov pa je na voljo široka izbira dovoljenih oblik. Bokmål ima več prepoznavnih različic od »zmernega« (bolj danskega) do »radikalnega«, pri čemer je

uporaba oz. neuporaba končnice *-a* pri samostalnikih ženskega spola in glagolih v pretekliku lahko tudi znak razredne oz. politične pripadnosti.

Govorjeno norveščino zaznamuje izrazita raba narečij, ki jo Norvežani aktivno spodbujajo, tudi v javnem nastopanju in ob uradnih priložnostih, čeprav se govornica takrat (in med ljudmi iz različnih krajev) pogosto prilagodi kateri od dejanskih regionalnih norm, predvsem standardni vzhodni norveščini. Uradne pravorečne norme pa ni.

Viri:

Bibel 2011/ (bokmål), izd. Det norske bibelselskapet/ Verbum forlag, dostopen na <http://www.bibel.no>.

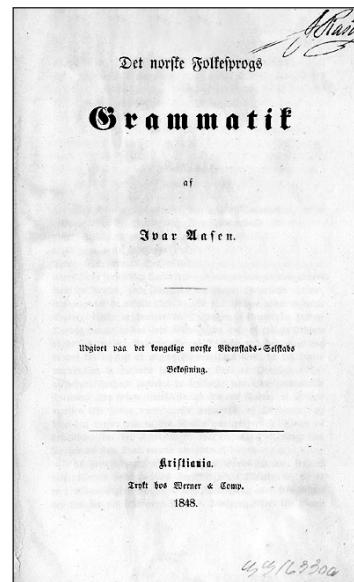
Faarlund, Jan Terje / Lie, Svein / Vannebo, Kjell Ivar: *Norsk referansegrammatikk*. Oslo: Universitetsforlaget, 1997. (3. izd. 2002)

no.wikipedia.org/wiki/Norsk (zadnji dostop 20. 4. 2013).

Store norske leksikon (Velika norveška enciklopedija). Digitalizirana verzija: snl.no. <http://no.wikipedia.org/wiki/Norsk> (zadnji dostop: 20. 4. 2013).

Sylfest Lomheim: *Språkreisa* : Norsk gjennom to tusen år, 2007 (Jezikovno popotovanje: norveščina skozi dva tisoč let)

Pomembna norveška slovnica *Det norske Folkesprogs Grammatik* iz l. 1848, ki jo je napisal utemeljitelj norveškega knjižnega jezika nynorsk, Ivar Aasen.

Vir: <http://nn.wikipedia.org>

ŠVEDSKA

BABELS TORN

Hela jorden hade samma språk och samma ord. När människorna flyttade österut fann de en dal i Shinar där de bosatte sig. »Nu skall vi slå tegel och bränna det«, sade de till varandra. De använde tegel som byggsten, och som murbruk använde de beck. De sade: »Låt oss bygga en stad, med ett torn som når ända upp i himlen. Vårt namn blir känt, och vi slipper vara skingrade över hela jorden.« Då steg Herren ner för att se staden och tornet som människorna byggde. Herren sade: »De är ett enda folk och har alla samma språk. Detta är bara början. Nu är ingenting omöjligt för dem, vad de än föresätter sig. Låt oss stiga ner och skapa förvirring i deras språk, så att den ene inte förstår vad den andre säger.« Och Herren skingrade dem från denna plats ut över hela jorden, och de slutade att bygga på staden. Därför kallas den Babel, ty där skapade Herren språkförbistring på jorden, och därifrån skingrade han människorna ut över hela jorden.

ŠVEDŠČINA
Mita Gustinčič
Pahor

Švedščina je vzhodnonordijski jezik, ki ima približno 9,5 milijonov govorcev, predvsem na Švedskem in deloma na Finskem, kjer švedščino kot materni jezik govori približno 300 000 ljudi. Število maternih govorcev tam vztrajno pada, ravno tako kot v Estoniji, kjer je predstavnikov zgodovinske manjšine le še za peščico.

V 8. stoletju se je iz jezika, ki so ga govorila plemena v Skandinaviji, razvila stara nordijsčina, ki se je v 9. stoletju že ločila na zahodno in vzhodno različico. Vzhodno različico imenujemo runska danščina ali runska švedščina, ki sta bili do 12. stoletja enaki. Ime sta dobili po runski abecedi, t. i. mlajšem futharku s 16 znaki, ki se je tedaj uporabljala. Pisnih virov iz tega obdobja je malo, večinoma gre za kratke napise na runskih kamnih. Besedila so razmeroma enolična, govorijo npr. o tem, da je nekdo dal postaviti kamen komu v spomin in čast (to je bila doba Vikingov), da je nekdo dal zgraditi most ipd. Napisi na runskih kamnih pričajo tudi o tem, da je bila večina prebivalstva v vikinškem obdobju že pokristjanjena.

V 12. stoletju so se začela narečja na današnjem ozemlju Danske in Švedske razlikovati in od 13. stoletja dalje govorimo o stari švedščini. Najpomembnejši pisni viri iz tega obdobja so tako imenovani pokrajinski zakoniki (*landskapslagar*), ki so zapisani v latinici. Iz jezika je razvidno, da so se katoliška cerkev in samostanski redovi dodobra uveljavili, saj v zapisih najdemo veliko grških in latinskih prevzetih besed, latinščina pa je vplivala tudi na skladnjo. Z nastankom in krepitvijo Hanzeatske zveze je v 13. in zgodnjem 14. stoletju v švedščini pustila svoj pečat nizka nemščina, saj se je tedaj v švedska mesta naselilo veliko nemško govorečih trgovcev, obrtnikov in uradnikov. Poleg besedišča (npr. *fönster*, *betala*, *språk*) je švedščina prevzela tudi veliko oblikoslovnih prvin, npr. predpone (npr. *be-*, *ge-* in *för-*), pripone (npr. *-inna*, *-het*, *-bar*, *-aktig*) in celo veznike (npr. *men*, *samt*).

Obdobje nove švedščine se je začelo z razvojem tiska in z reformacijo. Kralj Gustav Vasa, ki je uvedel protestantizem kot državno vero, je dal po zgledu Martina Lutra prevesti Biblijo. Leta 1526 je bila prevedena Nova zaveza, leta 1541 pa je izšel prevod celotnega dela. *Biblija Gustava Vase* velja za

mejniki med staro in novo švedščino. Čeprav ni točno posnemala govorne besede, je uvedla nekaj novosti (npr. uvedbo črk *å*, *ö* in *ä*), predvsem pa je prispevala k enotnejšemu črkovanju in standardizaciji jezika. Vse do leta 1917 je bil to najbolj razširjen švedski prevod *Svetega pisma*.

V 17. in 18. stoletju je na evropskih dvorih in med plemstvom dobila poseben status francoščina, iz katere je švedščina prevzela veliko besed povezanih predvsem s kulturo, npr. *fätölj*, *balkong*, *balett*, *pjäs*. V tem času so tudi znanstveniki, kot sta bila Carl von Linné in Anders Celsius, pomembno prispevali k razvoju znanstvenega jezika. Leta 1786 je kralj Gustav III po francoskem vzoru ustanovil Švedsko akademijo, njena prvenstvena naloga pa je bila negovati švedski jezik. V tem obdobju se je razmahnilo pisanje slovnice in slovarjev. V 19. stoletju je imela na novo besedišče največji vpliv angleščina z besedami kot so *räls*, *station*, *jobb*, *strejk*, *turist*, *sport*. Angleščina je tudi danes tisti jezik, iz katerega v švedščino pride največ novih besed.

Od preloma v 20. stoletje naprej govorimo o moderni švedščini. Nekateri mejniki postavljajo v leto 1879, ko je izšel roman *Rdeča soba* (*Röda rummet*) Augusta Strindberga. Za moderno švedščino je morda najbolj značilno približevanje govornemu jeziku ter stremenje k jasnosti in razumljivosti. Zelo zanimiv je jezikovno-socialni pojav, ki se je zgodil konec 60. let prejšnjega stoletja, tako imenovana ti-reforma (*du-reform*), ko so Švedi opustili vikanje (oz. onkanje) in naslavljanje.

Po svetu je zanimanje za učenje švedščine relativno veliko. Po ocenah Švedskega inštituta ta jezik na približno 200 univerzah študira več kot 30 000 študentov.

Viri:

Pettersson, Gertrud: *Svenska språket under sjuhundra år*. Lund: Studentlitteratur, 1996.

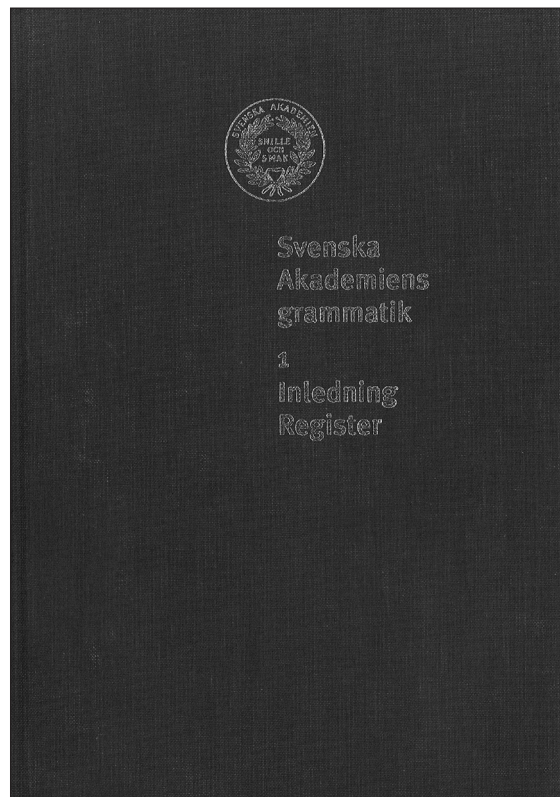
<http://sv.wikipedia.org/wiki/Svenska> (zadnji dostop 10. 4. 2013).

<http://si.se/verksamhetsomraden/svenska-sprak-et-i-varlden/> (zadnji dostop 10. 4. 2013).

Runski kamen U164 ali *Jarlabankes bro* iz srede 11. stoletja stoji v okolici Stockholma. Napis se glasi: »Jarlabanke si je dal postaviti te kamne, ko je še živel, in ta most je naredil za svojo dušo in sam je imel v lasti ves Täby. Bog naj pomaga njegovi duši.«

Vir: <http://sv.metapedia.org>

Leta 1999 je izšla *Slovnica Švedske akademije*, najboljšežnejša opisna slovnica švedskega jezika na več kot 2700 straneh. Slovnica je bila načrtovana že od nastanka Švedske akademije leta 1786.

Vir: <http://www.bokia.se>